

अध्याय ६: प्रहरीको तोडफोड: कारबाही कि डकैती?

बायाँ (कारबाही)

- प्रहरी कागज लिएर आएको
- परिवारसँग कुरा गर्दै
- सामान व्यवस्थित जफत

दायाँ (डकैती)

- प्रहरी लाठीसहित
- सामान तोड्दै
- केही खाँदै/पिइरहेको

यो चित्रले तीनवटा कुरा एकैचोटि देखाउँछ:

१. एउटै शक्ति -

- प्रहरी = कानून लागू गर्ने निकाय
- तर प्रयोग फरक

२. दुई फरक व्यवहार

- प्रक्रिया सहित = कारबाही
- मनपरी = डकैती

३. नागरिकको अनुभव

- एकतर्फ = विश्वास
- अर्कोतर्फ = डर

जहाँ उद्यमलाई शंकाको नजरले हेरिन्छ, त्यहाँ विकास
डरको छायाँमा हुन्छ।

ल कुरा सुरु गरौं

हामीले सोच्ने गर्छौं—

- प्रहरी आउँदा सुरक्षा आउँछ
- कानून लागू हुन्छ
- अन्याय रोकिन्छ

तर...

के सधैं त्यही हुन्छ?

कहिलेकाहीं प्रहरी आउँदा—

- घर भत्किन्छ
- सामान फुट्छ
- मान्छे डराउँछ

त्यो क्षणमा प्रश्न उठ्छ—

यो कारबाही हो?

कि डकैती जस्तै व्यवहार?

वास्तविक घटना

आजभन्दा केही वर्ष अघि, नख्खु खोलाको छेउमा केही परिवारहरू मदिरा उत्पादन गर्दै थिए।

त्यो अवैध हुन सक्छ।

कानूनले त्यसलाई रोक्न सक्छ।

तर वास्तविकता के थियो?

- उनीहरूले महिनामा २०००-२५०० रुपैयाँ प्रहरीलाई बुझाउँथे

• त्यो “कानून” होइन—सम्झौता थियो

एकदिन नयाँ प्रहरी इन्चार्ज आए।

- सबै मदिरा जफत गरियो
- सामान नष्ट गरियो
- बिहान ६ बजेदेखि दिउँसो १ बजेसम्म तोडफोड

तर...

त्यही समयमा—

- प्रहरीले आफैँ मदिरा पिए
- नष्ट गर्ने क्रममा उपभोग गरे

साँझ सोध्दा—

- “अब अझ कडाइ हुन्छ” भनियो
- तर मुखबाट रक्सीको गन्ध आइरहेको थियो

समस्या कहाँ छ?

यो केवल एउटा घटना होइन।

यो एउटा ढाँचा हो:

१. कानूनको नाममा शक्ति प्रयोग

- “कानून लागू गर्दछौं” भन्ने नाम
- तर व्यवहार = अनियन्त्रित शक्ति

२. प्रक्रिया बिना कारबाही

- नोटिस छैन
- सुनुवाइ छैन
- वैकल्पिक उपाय छैन

सीधा—

- जफत
- तोडफोड
- डर

३. नैतिक विडम्बना

- जफत गर्नेले आफैँ प्रयोग गर्ने
- नियन्त्रण गर्नेले आफैँ उल्लंघन गर्ने

कारबाही vs डकैती

दुवैँ बाहिरबाट उस्तैँ देखिन सक्छ।

कारबाही (Legitimate Enforcement)

- स्पष्ट कानून
- प्रक्रिया पालना
- कागजी प्रमाण
- नागरिकको अधिकार सुरक्षित

डकैती (Abuse of Power)

- अचानक प्रवेश
- सम्पत्ति नष्ट
- कुनै पारदर्शिता छैन
- जिम्मेवारी छैन

फरक एउटै हो:

कानूनको शासन छ?

कि शक्तिको शासन?

गहिरो प्रश्न

यदि—

- प्रहरीले बिना प्रक्रिया सामान नष्ट गर्न सक्छ
- जफत गरेको वस्तु आफैँ प्रयोग गर्न सक्छ

- नागरिकलाई डर देखाएर नियन्त्रण गर्न सक्छ

त्यो अवस्थामा—

प्रहरी र डाकुबीचको रेखा कहाँ छ?

नागरिकको मनोविज्ञान

यसले नागरिकलाई के बनाउँछ?

- कानूनप्रति विश्वास घट्छ
- डरको संस्कृति बढ्छ
- “सम्झौता” सामान्य बन्छ

अन्ततः—

- नागरिक = अधिकार भएको व्यक्ति होइन
- नागरिक = नियन्त्रण गरिने वस्तु

प्रणालीगत समस्या

यो व्यक्तिगत गल्ती मात्र होइन।

यो प्रणालीको समस्या हो:

- निगरानी कमजोर

- जवाफदेहिता छैन
- भ्रष्टाचारलाई सहने संस्कृति

जब—

- कारबाही र डकैतीको रेखा मेटिन्छ
- कानून र डर एउटै देखिन थाल्छ

त्यो अवस्थामा—अर्को प्रश्न उठ्छ:

कानून लागू भइरहेको छ?

कि डर देखाउने अभ्यास भइरहेको छ?

कारबाही कि डकैती?

प्रहरीको शक्ति र दुई फरक व्यवहार

विधिको शासन: वास्तविक कारबाही
(Legitimate Enforcement)

प्रक्रिया र कागजी प्रमाण

कारबाही गर्दा कानूनी सूचना (नोटिस) दिइन्छ र प्रक्रियागत रूपमा सामान जफत गरिन्छ।

नागरिकसँगको संवाद र विश्वास

प्रहरीले नागरिकको अधिकार सुरक्षित राख्दै परिवारसँग मर्यादित संवाद गर्दछ।

सुरक्षा र जवाफदेहिता

कानूनको पालना हुँदा प्रहरीको उपस्थितिमा नागरिकले सुरक्षित महसुस गर्छन्।

शक्तिको दुरुपयोग: डकैती
(Abuse of Power)

प्रक्रियाविहीन तोडफोड र त्रास

बिना सूचना अचानक प्रवेश गरी सामान फुटाउने र नागरिकलाई डराउने काम गरिन्छ।

जफत गरिएका वस्तुको निजी प्रयोग

जफत गरिएको सामान (जस्तै: मदिरा) प्रहरी आफैले उपभोग गर्नु नै नैतिक विचलन हो।

डरको संस्कृति र अविश्वास

शक्तिको मनपरी प्रयोगले नागरिकमा कानूनप्रति घृणा र डर पैदा गर्छ।

कारबाही र डकैती बीचको मुख्य भिन्नता

आधार (Basis)	कारबाही (Action)	डकैती (Robbery)
प्रक्रिया	कानूनी कागजात र सूचना सहित	बिना सूचना र अचानक तोडफोड
नागरिक अनुभव	विश्वास र सुरक्षाको अनुभूति	डर, त्रास र अविश्वास
प्रहरीको भूमिका	जवाफदेही र पारदर्शी	असीमित र अनियन्त्रित शक्ति

अध्याय ६ सन्दर्भ सामाग्रीहरु

- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books, 1977.
- Fuller, Lon L. *The Morality of Law*. New Haven: Yale University Press, 1969.
- National Human Rights Commission Nepal. *Annual Report*. Kathmandu: NHRC Nepal.
- Raz, Joseph. "The Rule of Law and Its Virtue." In *The Authority of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1979.
- World Justice Project. *Rule of Law Index*. Washington, DC: World Justice Project.
- World Bank. *World Development Report 2017: Governance and the Law*. Washington, DC: World Bank, 2017.